

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Υ Π Ο

ΝΙΚΑΙΤΣΑΣ Δ. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ, Δ. Θ.

Ἡ ἐντολή τῆς ἀγάπης ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς, ὁ δὲ χριστιανισμὸς ἐμφανίζεται οὕτως ὡς ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης. Ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη διαφέρει πάσης ἄλλης διδασκαλίας περὶ ἀγάπης, διότι αὐτὴ ἄπτεται τοῦ ὑπερέραν καὶ ἀναζητεῖ τὴν τελειότητα, ζητοῦσα νὰ προγευθῆ τὸ πέραν τῶν ὁρίων τοῦ κόσμου τούτου ἄπειρον. Ἡ ἀγάπη τοῦ χριστιανισμοῦ ἀνοίγει ἄμεσον δίοδον πρὸς τὸν Θεόν, διότι αὕτη ἐξαφανίζει πᾶν ἐμπόδιον ἰστάμενον μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη¹ καὶ ἀνταποκρινόμενος ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ εὐρίσκεται ἐν τῷ Θεῷ καὶ ὁ Θεὸς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι αὐτοτελὴς ἄνευ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Μόνον ἡ μετὰ τοῦ Θεοῦ συνάντησις τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ ἀπάντησιν εἰς τὴν κλῆσιν τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ προηγεῖται τῆς ἀγάπης τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὸν Θεόν, ἥτις ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ πίστις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν Θεόν, ἥτοι ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς τὸν Δημιουργόν Του.

Ὁ Παῦλος ἀποφεύγει νὰ κάμῃ λόγον περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ ἀγάπη τοῦ Σταυροῦ εἶναι διὰ τὸν αὐτὸν ἀπόστολον τι τὸ φυσικὸν καὶ περικλείει εἰς ὅλον τῆς τὸ βάθος καὶ πλάτος τὸ νόημα τῆς ἀγάπης. Ὁ ἐσταυρωμένος Χριστὸς ἀποτελεῖ διὰ τὸν Παῦλον τὸ πλήρωμα τῆς ἐννοίας τῆς ἀγάπης τῆς μὴ ὑποκειμένης εἰς ὑπολογισμούς, ἥτοι τῆς αὐθορμήτου καὶ εἰλικρινοῦς ἀγάπης.

Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον εἶναι τελεία, ὅταν δύναται νὰ μετρηθῆ μετὰ τοῦ αὐτοῦ μέτρου τῆς πρὸς τὸν ἑαυτὸν μας ἀγάπης: «Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν»². Ἡ ἀγάπη πρέπει νὰ εἶναι πηγαία καὶ πλήρης. Ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη εἶναι ἄμεσος ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν. Ἔνθα ὁ Θεὸς ἀγαπᾶται εἰλικρινῶς «ἐξ ἧλης τῆς καρδίας»³, ἐκεῖ ἀγαπᾶται καὶ ὁ πλησίον. Ὁ Θεὸς δύναται νὰ ἀγαπηθῆ μόνον ἐκεῖ, ἐνθα ἀγαπᾶται ὁ πλησίον. Ἡ δυνατότης τῆς προσελεύσεώς μας εἰς τὸν Θεόν, ἡ συνάντησις μας μετ' Αὐτοῦ, ἐπιτελεῖται διὰ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης. Δὲν δύναται νὰ νοηθῆ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἄνευ ἀγάπης τοῦ πλησίον. Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ὁδὸς διέρχεται διὰ τοῦ πλησίον. Ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν πρέπει νὰ ἀγαπᾶ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ»⁴.

1. Α' Ἰωάνν. 4,16.

2. Μάρκ. 12,31.

3. Μάρκ. 12,30.

4. Α' Ἰωάνν. 4,21.

Ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίον εἶναι ὁ θάνατος τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ καὶ τῆς φιλαυτίας. Τὸ ἐγὼ δίδει τὴν θέσιν του εἰς τὸ σὺ. Ἐγὼ καὶ σὺ δὲν συνυπάρχουν ἀπλῶς, ἀλλ' ἐνυπάρχουν.

Ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίον μᾶς λυτρώνει ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ ἀπεριορίστου μηδενισμοῦ (Nihilismus) καὶ δίδει εἰς τὴν ζωὴν μας νόημα. Ὁ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ἀπομονωθεὶς ἄνθρωπος, ἔχων ὡς κέντρον τῶν διαφερόντων του τὸ ἐγὼ του καὶ πιστεύων ὅτι δύναται νὰ εὕρῃ μόνος του τὸν ἑαυτὸν του, φθάνει εἰς τὴν τρομερὰν διαπίστωσιν, ὅτι ἔχει ἀπολέσει τὸ ἐγὼ του.

Ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη διαφέρει βασικῶς πάσης ἄλλης ἀγάπης, ὡς καὶ πάσης μορφῆς ἔρωτος. Ὁ ἔρωσ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀγαπῶντος νὰ κατέχη τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης του. Ἐν τῇ χριστιανικῇ ἀγάπῃ ἀντιθέτως ὁ ἀγαπῶν λησιμονεῖ τὴν ἰδίαν του ὑπαρξιν καὶ στρέφεται ὀλοκληρωτικῶς εἰς τὸ ἀγαπώμενον σὺ δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ κατέχη, ἀλλὰ νὰ δίδῃ· «ἡ ἀγάπη οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς»⁵. Εἰς τοῦτο ἀκριβῶς διαφέρει ἡ ἀγάπη τοῦ ἔρωτος. Ἡ ἀγάπη παραιτεῖται πάσης ἀτομικῆς ὠφελείας καὶ στρέφεται πρὸς τὸν ἄλλον. Ὁ ἀγαπῶν εὐρίσκει τὴν εὐτυχίαν του ἐνῶ ἀγαπᾷ. Ἡ ἀγάπη του δὲν εἶναι πράξεις δουλείας καὶ ὑποταγῆς, ἀλλὰ γεγονὸς ἐλευθερίας καὶ ἀπολυτρώσεως. Ἡ ἀφοσίωσις καὶ ἡ προσφορὰ εἰς τὸ σὺ λυτρώνουν, ἐξαγνίζουσιν καὶ ἀπελευθερώνουν τὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου τοῦ ἐγὼ του. Ὁ ἐγωκεντρισμὸς του, ὅστις ἀποτελεῖ ἐστὶαν δυστυχίας καὶ ἀγχοῦς μετατρέπεται διὰ τῆς ἀγάπης εἰς ἑτεροκεντρισμόν, εἰς βιώματα προσφορᾶς εἰς τὸν πλησίον, διαρρηγνύοντα τὸν κλειδὸν τοῦ ἐγὼ καὶ ὀδηγοῦντα τὸν ἄνθρωπον εἰς διάλογον. Τὸ αἶσθημα τῆς ἐμπιστοσύνης, τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ ἡ ἀγάπη, ἐξάγει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν στενὸν χῶρον τῶν ὀρίων τοῦ ἐγὼ του, ἀπὸ τὸν ἐγωκεντρισμόν του καὶ τὸν ὠθεῖ εἰς τὴν προσφορὰν, εἰς τὸν ἑτεροκεντρισμόν, εἰς διάλογον καὶ συνάντησιν μὲ τὸ σὺ. Ἡ συνάντησις τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν ἄνθρωπον εἶναι συνάντησις τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν του, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ διαρκὴς συνάντησις τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ ἐγὼ του δὲν εἶναι συνάντησις, ἀλλ' ἐγωϊστικὴ μόνωσις. Ἡ συνάντησις, ἥτοι ἡ ἀγάπη, δημιουργεῖ πληρότητα χαρᾶς. Ὅταν τὸ διαφέρειον τοῦ ἐγὼ εἶναι ἡ εἰς τὸ σὺ προσφορὰ του, τότε τὸ ἐγὼ διακατέχεται ἀπὸ αἰσθήματα χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως. Διὰ τῆς ἀγάπης ὑπερβαίνει ὁ ἄνθρωπος τὰ στενὰ ὄρια τοῦ ἑαυτοῦ του, μετέχει εἰς τὴν χαρὰν τῆς δημιουργίας, ἐνῶ συνδιαλέγεται, προγεύεται τὴν αἰωνίαν ἀγάπην, ἐνῶ βιοῖ βιώματα μεταφυσικά, δύναται τέλος νὰ συναντήσῃ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ γίνῃ μέτοχος τοῦ δημιουργοῦ Του, ἐνῶ συμμετέχει εἰς τὴν ζωὴν τῶν δημιουργημάτων Αὐτοῦ.

5. Α' Κορ. 13,4. Πρβλ. Ἐφ. 5,25. Φιλίμ. 16. Πρβλ. H. v. O y e n, Botschaft und Gebot, Gütersloh 1962, σ. 66: «Während e r o s Befriedigung im eigenen Heimweh sieht, ist a g a p e schenkend selbstverlengend, was auf das Wohl der anderen bedacht um aufzurichten und wiederherzustellen».

Ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν νέας ζωῆς καὶ δημιουργίας, διὰ τοῦτο καὶ ἡ πίστις συνυπάρχει μετὰ τῆς ἀγάπης⁶. Ἄνευ ἀγάπης ἡ πίστις μας εἶναι νεκρά, ἢ καλλίτερον δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ὕπαρξις πίστεως, διότι πίστις εἶναι ἡ συνάντησις τοῦ Θεοῦ⁷, ἥτις ἐπιτελεῖται μόνον ἐν τῷ χώρῳ τῆς ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη διὰ τῆς πίστεως παρέχει τὴν ἐλπίδα διὰ τὸ μέλλον. Τὸ γεγονός ἐστὶ ἡ ἀγάπη ἀντλεῖ τὸ περιεχόμενόν της ἀπὸ τὴν πίστιν⁸ καὶ τὰνάπαλιν, ἐνέχει μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς χριστιανικῆς κοινωνίας.

Ἡ θεία ἀγάπη εἶναι ἐκεῖνη, ἥτις δημιουργεῖ τὸν δεσμόν μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Ἐκ τῆς θείας ἀγάπης λαμβάνει νόημα πᾶσα κοινωνία ἀγάπης. Ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ συναντήσῃ αὐθεντικῶς τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἄνθρωπον μόνον ἐν τῇ ἀγάπῃ. Πᾶς ἄλλος τρόπος συναντήσεως εἶναι ἀτυχῆς. Τόσον ὁ δίκαιος ὅσον καὶ ὁ ἁμαρτωλὸς συναντοῦν τὸν Θεὸν μόνον διὰ τῆς ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκεῖνη, ἥτις δημιουργεῖ κοινωνίαν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, θεμελιοῦ τὴν θεϊαν συνάντησιν καὶ δημιουργεῖ τὴν ἀγιότητα. Αἴτιος τῆς ἀγάπης εἶναι ὁ Θεός, Ὅστις οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰ μὴ ἀγάπη. Πᾶσα κοινωνία ἀγάπης προϋποθέτει τέλειον πρότυπον ἀγάπης, τὸν Θεόν. Ὁ Θεὸς συναντᾷ διὰ τῆς ἀγάπης Του τὸν ἄνθρωπον καὶ καλεῖ αὐτὸν εἰς τὴν μετ' Αὐτοῦ κοινωνίαν. Ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς ἀνοίγει τὴν ὁδὸν τῆς συναντήσεως Αὐτοῦ προσφέρων εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν δυνατότητα ἐπιτελέσεως τῆς συναντήσεως ταύτης.

Ἡ ἀλήθεια δύναται νὰ ἀναζητηθῇ μόνον ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἀγάπης, καθ' ὅσον ἡ ὕπαρξις τοῦ ψεύδους εἶναι ἀδιανόητος ἐν τῷ χώρῳ τῆς ἀγάπης. Ἐν τῇ ἀγάπῃ κυριαρχεῖ ὁ πόθος διὰ τὴν ἀλήθειαν, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν ἀποφυγὴν τοῦ κακοῦ, καθ' ὅσον ὁ πραγματικῶς ἀγαπῶν εἶναι ἀνίκανος διὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ κακοῦ. Ἡ ἀγάπη ἀναζητεῖ τὸ ὠραῖον διὰ τῆς συγγνώμης⁹, λαμπρύνει, ἐξιδανικεύει καὶ ἐξωρατίζει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἰς ἄλλους ἐμφανίζεται ὡς ἄσχημον.

Εἶναι βεβαίως γεγονός ἐστὶ ἡ δύναμις τῆς ἀγάπης ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀρχίζει, ὅταν ὁ πόθος καὶ ἡ τάσις αὕτη τοῦ ἀγαπῶντος εὐρίσκουν ἀνταπόκρισιν ἐκ

6. Α' Κορ. 13,13.

7. Πρβλ. Ν. Δ. Γεωργοπούλου, Τὸ γεγονός τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ὁ ἄνθρωπος, Ἀθήναι 1968.

8. Πρβλ. Π. Μπρατσιώτου, Τὸ νόημα τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, Ἀθήναι 1956, σ. 12: «...ἡ λυδία λίθος τῆς ἀληθινῆς πίστεως εἶναι ἡ ἀγάπη, ὡς καὶ ἡ λυδία λίθος τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης εἶναι ἡ ἀληθινὴ πίστις».

9. Πρβλ. V. W a r n a c h, Agape. Die Liebe als Grundmotiv der neutestamentlichen Theologie, Düsseldorf 1954, σ. 486. «Die Agape ist ein «Geben» nicht bloss als ein Mitteilen von Gütern und Gewähren von Wohltaten, sondern gerade auch ein «Ver-geben», denn im grossmütigen Verzeihen, das die menschliche Liebe nur allzuseiten, wenn überhaupt je aus lauterem Herzen aufbringt, übt man nicht bloss Nachsicht mit der Schuld des anderen, sondern gibt oder «schenkt» ihm die Gemeinschaft zurück...».

μέρους τοῦ ἀγαπωμένου, ὅταν δηλαδὴ δημιουργηθῇ εἰς τὸν ἀγαπῶντα ἡ βεβαιότης, ὅτι ἀγαπᾶται.

Πέραν ὅμως αὐτῆς τῆς σχετικῆς ἀγάπης, ἣτις ἀπαντᾶται εἰς τὸν ἐνδοκοσμικὸν ἄνθρωπον καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὴν τελειότητα τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, ἀναμενουσῆς ἀνταπόκρισιν διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ καταστῇ δημιουργικὴ, ὑπάρχει ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ἣτις δὲν πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ ἀνθρώπου πρὸς Αὐτόν, ἀλλ' εἶναι ἀγάπη συναντῶσα τὸν ἄνθρωπον αὐθεντικῶς, μὴ ἀναμένουσα ἀνταπόδοσιν.

Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ πρότυπον τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης. Ὁ γνησίως ἀγαπῶν συναντᾷ τὸν πλησίον ὡς πρόσωπον, ὡς εἰκόνα Θεοῦ, ὡς ἄνθρωπον¹⁰ καὶ δὲν μένει ἀδιάφορος ἐν τῇ συναντήσῃ ταύτῃ. Ἡ αὐθεντικὴ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη δὲν ζητεῖ νὰ δικαιώσῃ ἢ νὰ δικαιωθῇ, δὲν ἐρείδεται εἰς ὑπολογισμοὺς καὶ συμφέροντα, ἀλλ' εἶναι αὐθόρμητος (spontan), εἰλικρινής, γνησία. Ἡ τοιαύτη ἀγάπη δὲν παρέχει τὸ αἶσθημα τοῦ οἴκτου¹¹, ἀλλὰ θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπον — καὶ δὴ ἐν προκειμένῳ τὸν παθόντα —, ὡς ἄνθρωπον ἄξιον ἀγάπης.

Ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη εἶναι θεία δύναμις, ἀντιδιαστελλομένη πάσης κοσμικῆς ἀξίας καὶ ἐπιδιώξεως. Αὕτη δημιουργεῖ δεσμοὺς αἰωνίου μεταφυσικῆς μορφῆς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἠθικὴ τῆς ἀγάπης τοῦ χριστιανισμοῦ ὑπερέχει εἰς αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ σημεῖον πάσης ἄλλης μορφῆς ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ ὑπερβαίνει πᾶσαν ἀξίαν τοῦ παρόντος κόσμου καὶ εὐρίσκεται ὑπεράνω τοῦ νόμου, τῶν κοινωνικῶν τάξεων τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων. Ὁ Χριστὸς συναντᾷ τελῶνας, ἁμαρτωλοὺς καὶ πόρνας καὶ συνδιαλέγεται μετ' αὐτῶν, μὴ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν Του τὰς κοινωνικὰς καὶ ταξικὰς διακρίσεις. Ὁ κήρυξ τῆς «καινῆς ἐντολῆς» συναντᾷ καὶ ἀξιολογεῖ τὸν ἄνθρωπον ὡς ἄνθρωπον καὶ τὸν κρίνει οὐχὶ μὲ κριτήρια χρόνου καὶ τόπου, ἀλλ' ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς αἰωνιότητος. Ὁ Χριστὸς ἀπευθύνεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ὡς πρόσωπον καὶ προσφέρει τὴν ἀγάπην Του εἰς δικαίους καὶ ἀδίκους. Ὁ ἥλιος τῆς θείας ἀγάπης προσφέρεται εἰς πάντα ἄνθρωπον, ἄνευ ἠθικῶν διακρίσεων. Ἡ γνησία πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀγάπη, ὅσον καὶ ἂν φαίνεται ἀδύνατος, ἀποτελεῖ διὰ τὴν αἰωνίαν θείαν ἀγάπην αὐτονόητον πραγματικότητα, ἣτις ἐκτὸς τοῦ χώρου τῆς ἀληθείας παραμένει αὐτονόητον ψεῦδος. Ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς αἰωνιότητος (Sub specie quaedam aeternitatis),

10. Nächstenliebe heisst: im Umgang mit dem Nächsten nicht nur kalt sachlich denken, sondern menschlich, persönlich, indem man ihm Sympathien abgewinnt und ihm Freude bereiten will» H. G. Fritzsche, Evangelische Ethik, Berlin 1963 σ. 171.

11. Ἐνταῦθα καθίσταται φανερὰ ἡ ἀντίθεσις τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης πρὸς τὴν γνωστὴν διδασκαλίαν τοῦ Schopenhauer, ὅτι πᾶσα ἀγάπη εἶναι οἴκτος: Alle Liebe ist Mitleid.

τὸν βλέπει ὡς μέλος τῆς οὐρανόου ζωῆς, μὴ λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὸν πλοῦτον, τὴν κοσμικὴν δύναμιν καὶ ἀξίαν, ἀλλὰ τὴν φυσικότητα, τὸ ἀνεπιτήδευτον, τὴν ἀφέλειαν (Naivität) τοῦ ἀνθρώπου.

Ματαίως ἀναζητοῦμεν μίαν αἰτίαν διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὅστις καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς θείας ἀγάπης. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι τυχαία. Ἡ αἰτία τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ εὐρίσκεται ἀκριβῶς ἐν τῇ ἀγαθῇ φύσει τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι αὐθόρμητος (spontan, unmotiviert), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀγάπην τὴν εὐρισκομένην ἐν τῷ χώρῳ τοῦ ὑπολογισμοῦ καὶ τῆς σκοπιμότητος.

Πᾶσα ἀγάπη πρέπει νὰ ἔχη ὡς πρότυπον τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀγάπη πρέπει νὰ εἶναι αὐθόρμητος, ἄνευ ὑπολογισμῶν καὶ ὀρίων. Τοῦτο κατ' ἔξοχὴν ἰσχύει διὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην.

Ὁ ὑπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ περιβαλλόμενος ἄνθρωπος, λαμβάνων ἐν τῇ σφαίρᾳ ταύτῃ τῆς ἀγάπης τὴν ἐμπειρίαν, ὅτι παρότι ἀνάξιος εἶναι ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, αἰσθάνεται ὡς κτῆμα Θεοῦ.

Ἡ θεία ἀγάπη φέρει τὸ χαρακτηριστικὸν γνῶρισμα τῆς δημιουργικότητος. Ἡ θεία ἀγάπη δὲν φθάνει μόνον εἰς ὅ,τι ἀξίζει ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅ,τι δὲν ἔχει ἀξίαν, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἁμαρτίαν¹², ἥτις λαμβάνει ἀξίαν, καθισταμένη ἀντικείμενον τῆς θείας ἀγάπης. Ἀγάπη, ἥτις ἐρείδεται εἰς τὴν διαπίστωσιν ἀξίας τοῦ ἀντικειμένου τῆς δὲν εἶναι ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη δὲν συνθέτει ἀξίας, ἀλλὰ δημιουργεῖ τοιαύτας. Ἡ ἀγάπη ἀγαπᾷ καὶ δίδει ἀξίαν. Ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀγαπώμενος ἄνθρωπος ἄνευ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἀξίαν. Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ὁποῖον δίδει ἀξίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

Εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάρχει ἀξιολόγησις. Ὁ Θεὸς ὡς δίκαιος ἔχει τὸ αὐτὸ μέτρον ἀγάπης πρὸς πάντας. Ὅταν ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τὸν ἁμαρτωλόν, τοῦτο δὲν εἶναι ἐπίτευγμα τῆς ἁμαρτίας τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ χάρις, ἀγάπη Θεοῦ. Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ δὲν περιορίζεται καὶ δὲν ὀρίζεται ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰν τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ ὅρια ἀξίας καὶ ἀπαξίας δικαίου καὶ ἁμαρτωλοῦ ἔχουν ποιοτικὴν καὶ ποσοτικὴν σημασίαν διὰ τὸν ἐνδοκοσμικόν, ἀτελεῖ ἄνθρωπον, οὐχὶ ὅμως καὶ διὰ τὸν υπερβατικόν, τέλειον Θεόν¹³. Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι ὑπεράνω πάσης λογικῆς θεμελιώσεως.

Ἡ δύναμις τῆς ἀγάπης θέτει τὸν ἄνθρωπον πρὸ τοῦ Θεοῦ ἅγιον καὶ ἄμωμον¹⁴. Ἡ ἀγάπη καλεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς πραγματικὴν κοινωνίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ συναθρώπου. Ὅθεν ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη λαμβάνει τὸ

12. «οὐ δὲ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις». Ρωμ. 5,20.

13. Πρβλ. Ματθ. 5,45.

14. Πρβλ. Ἐφ. 5,27.

χριστιανικὸν τῆς νόημα ἐν τῇ συμπράξει τῆς μετὰ τῆς θείας¹⁵. Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι δημιουργικὴ¹⁶. Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ ἀνακαλύπτει ὁ ἄνθρωπος τὴν τελείαν ἀγάπην. Τὸ μυστήριον τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου ἐρμηνεύει τὸ μυστήριον τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης.

Ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη εἶναι δημιουργικὴ, διότι προβάλλουσα ὡς πρότυπον τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ ἀφυπνίζει τὴν ἀγάπην μας. Ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη ἀποτελεῖ γεγονὸς εὐγνωμοσύνης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Δημιουργόν Του καὶ Λυτρωτὴν Του. Ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς ἀγάπης μας, διότι εἶναι τέλειος. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, διότι ἔχει ἀνάγκην τοῦ μετ' Αὐτοῦ διαλόγου, τῆς συναντήσεως τοῦ Σύ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ πιστεύων ἄνθρωπος ὑπερβαίνει τὰ ἐνδοκοσμικὰ ὅρια καὶ μετέχει τῆς ὑπερβατικῆς πραγματικότητος.

Ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν σημαίνει ἐλευθερίαν διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἡ ἐλευθερία ἐν τῷ χριστιανισμῷ δὲν εἶναι ὑπόθεσις τῆς βουλήσεως ὡς ὑποστηρίζει ὁ Kant¹⁷, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος, ἥτοι τῆς ἐν ἀγάπῃ ἐλευθέρας προσφορᾶς τοῦ δημιουργήματος εἰς τὸν Δημιουργόν Του, τοῦ σχετικοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν ἀπόλυτον Θεόν. Διὰ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης του ἀνακαλύπτει ὁ ἄνθρωπος τὸ δῶρον τῆς θείας χάριτος ἐν αὐτῷ, ἥτοι τὴν ἐλευθερίαν του.

Εἶναι γεγονὸς, ὅτι ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς αὐτοτέλειαν ἐντὸς τοῦ συνόλου συνοδεύεται ἀπὸ τὸν φόβον ἀπωλείας τῆς ἐλευθερίας του¹⁸. Ἡ ὕπαρξις νόμου (θείου ἢ ἀνθρωπίνου) καὶ ἡ ὑποταγὴ εἰς αὐτὸν φαίνεται ὡς περιορίζουσα (τοῦλάχιστον ἐξωτερικῶς) τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου, τὸ ὁποῖον εἶναι ὑποχρεωμένον νὰ πειθαρχήσῃ εἰς συγκεκριμένην δομὴν τάξεως. Ἡ φιλία θεμελιοῦ δομὴν τάξεως, ἀναφερομένην εἰς εὐτυχῆ συνάντησιν τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὴν ἀνάπτειν δυνατοτήτων ὑπερβάσεως τῆς μονώσεώς των, οὕτως εἰπεῖν εἰς σύναψιν κοινωνίας. Ἡ φιλία παρέχει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν δυνατότητα ἐλευθέρας καὶ ὑπευθύνου συναντήσεως. Ἡ φιλία ὅμως δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τῆς ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη ῥίπτει φῶς εἰς τὴν φιλίαν, τὴν ἐξαγνίζει, τὴν καθιστᾷ ἐλευθέραν, εἰλικρινῆ, τὴν λαμπρύνει.

Πρότυπον ἀρίστου συνδυασμοῦ φιλίας καὶ ἀγάπης εἶναι ὁ Ἰησοῦς. Εἰς τὴν συνάντησίν Του μετὰ τὸν ἄνθρωπον χαρίζει εἰς αὐτὸν φιλίαν καὶ ἀγάπην.

15. Πρβλ. Π. Μπρατσιώτου, Μν. ἐργ. σ. 23.

16. Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 22.

17. Kant, Grundlegung zur Metaphysik der Sitten, 446: «Der Wille ist eine Art von Kausalität lebender Wesen, sofern sie vernünftig sind, und Freiheit würde diejenige Eigenschaft dieser Kausalität sein, da sie unabhängig von fremden sie bestimmenden Ursachen wirkend sein kann».

18. Αὕτη ἀκριβῶς ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου ἀποτελεῖ τὸ κυρίως θέμα τῆς συγχρόνου ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας, ἥτις θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπον ὡς ἐλευθέραν μὲν καὶ αὐτοτελεῖ ὕπαρξιν, πλην ὅμως ἀναγνωρίζει τὸν δι' ἐλευθερίαν διαρκῆ ἐσωτερικὸν ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ζῶντος οὐχὶ κατὰ μόναν, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῆς κοινωνίας, τοῦ συνόλου.

Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ συναντᾷ τὸν ἄνθρωπον προσωπικῶς, προσφέρων εἰς τὴν μόνωσιν τοῦ ἀνθρώπου τὴν θεῖαν δύναμιν τῆς συμπαραστάσεώς Του. Ἡ συνάντησις Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ὡς πρότυπον φιλίας, εἶναι συνάντησις ἐλευθερίας, παραμένουσα ἐπίκαιρος καὶ σύγχρονος, καλύπτουσα παρελθόν, παρὸν καὶ μέλλον¹⁹. Ἡ θεία φιλία δὲν εἶναι θεωρία ὑποκειμένη εἰς τὸ ἐφήμερον καὶ τὴν παροδικότητα, δυναμένη νὰ παραμερισθῇ ὡς ἀνήκουσα εἰς τὸ παρελθόν καὶ ὡς μὴ ἀνταποκρινόμενη εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἐκάστοτε ἐποχῆς. Ἡ πίστις εἰς προσωπικὸν Θεὸν οὐδέποτε δύναται νὰ ἐκλείψῃ, τὸ δὲ κήρυγμα τοῦ θαύτου τοῦ Θεοῦ θὰ παραμένῃ πάντοτε κενὸς λόγος²⁰.

Ἡ ἀγάπη τοῦ χριστιανισμοῦ εἶναι ἀγάπη ἀποκεκαλυμμένη καὶ ὑπάρχουσα ὡς τοιαύτη εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων καθιστᾷ τὴν διὰ τῆς φιλίας συνάντησιν τῶν ἀνθρώπων συνάντησιν ἐλευθερίας καὶ οὐχὶ δουλείας καὶ ἀνελευθέρου ὑποταγῆς. Πᾶσα μορφή φιλίας διεπομένη μόνον ὑπὸ τῆς ἀγάπης συνιστᾷ θεῖαν συνάντησιν, περιέχουσα τὴν κλήσιν πρὸς μετοχὴν εἰς τὴν θεῖαν ἀγάπην. Μόνον εἰς τοιαύτην θεώρησιν τῆς φιλίας δύναται νὰ ὑπάρξῃ γνησίᾳ συνάντησις. Διὰ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης ὁ ἄνθρωπος συναντᾷ τὸν ἄνθρωπον ὡς πρόσωπον, ὡς ἄτομον, ὑπερβαίνων κοσμικοὺς τίτλους καὶ προνόμια. Ἐκαστος ἄνθρωπος ἀποτελεῖ διὰ τὸν ἄλλον εἰκόνα Θεοῦ, ἐκ τῆς κεντρικῆς δὲ ταύτης θέσεως δύναται νὰ κατανοηθοῦν πᾶσαι αἱ μορφαὶ τῆς κοινωνίας. Ἡ φιλία δύναται νὰ ὀρισθῇ ὡς ἡ ἔμφυτος τάσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς κοινωνίαν. Διὰ τῆς φιλίας ὑπερβαίνει ὁ ἄνθρωπος τὸ ἐγὼ του καὶ ἐν τῇ συναντήσει τοῦ σὺ ἀναζητεῖ τὴν ἐλευθερίαν του²¹. Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι προῖόν διαλόγου, ἐφ' ὅσον ὁ λόγος τελεσιουργεῖ τὰς σχέσεις τῶν προσώπων, ἡ δὲ ἐλευθερία τὴν ἔννοιαν τοῦ προσώπου.

Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἐν τῇ συναντήσει τοῦ ἄλλου ἐπιτυγχάνει ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐλευθερίαν του, εὐρίσκει τὸ ἴδιον τὸ ἐγὼ του, ἀνακαλύπτει τὴν ὁδὸν τῆς πληρώσεώς του. Ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀπομακρύνσεως καὶ ἀπομονώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ σύνολον προέρχεται ἀπὸ τὸν πειρασμὸν ἐσφαλμένης ἀναζητήσεως τῆς ἐλευθερίας του, ἥτις ὡς τοιαύτη δύναται νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς βαθύτατον πόνον καὶ ἀπογοήτευσιν.

19. Πρὸβλ. N. A. Nissiotis, Die qualitative Bedeutung der Katholizität. Ev. Theologische Zeitschrift 17 (1961) 4. σ. 270, σημ. 10: «Der Mensch kann die Beziehung mit Gott nicht vermeiden, weil Gott allgegenwärtig ist und alles durch seine persönliche Gegenwart, sein persönliches Gegenüber füllt».

20. Πρὸβλ. A. L o e n, Säkularisation, München 1965, σ. 168 ἐξ.

21. Πρὸβλ. Παροιμ. 25,10: «χάρις καὶ φιλία ἐλευθεροῦ, ἀς τήρησον σεαυτῷ ἵνα μὴ ἐπενειδιστος γένη, ἀλλὰ φύλαξον τὰς ὁδοὺς σου εὐσυναλλάκτους».